

Neokantisme i neokantians

Jèssica Jaques

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Filosofia.
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Resum

Aquest article en complementa un altre aparegut en el número anterior que portava per títol «Notícia d'Ernst Cassirer (1874-1945)» i que presentava una visió general de la filosofia cassireriana en forma de biografia intel·lectual dominada per un tret constant: el neokantisme. S'ofereix aquí un estudi d'aquest terme atenent tant els seus continguts com els filòsofs que l'integraren.

Per definir el *neokantisme* cal tenir en compte la significació del *kantisme*: la interpretació del *kantisme* en un sentit més ampli o més estricte determinarà l'abast del *neokantisme*. L'autora arriba a la conclusió que només és eficaç el *sensu stricto* dels dos termes, ja que el primer podria referir-se en un grau més o menys elevat a molts dels corrents de la filosofia contemporània.

Els filòsofs pertanyents al neokantisme *sensu stricto* es presenten distribuïts en dos grups: els autors no lligats a escola i els autors lligats a escola, amb la intenció de mostrar com no necessàriament els primers antecedeixen els segons, sinó que a vegades són coetanis; les dues divisions, però, s'encavallen en alguns casos. El grup dels autors no lligats a escola es divideix, segons el particular enfocament del neokantisme, en tres subgrups: l'epistemològic, l'axiològic i el psicològic. El neokantisme epistemològic presenta tres vessants: l'empíricista, la realista i la lògica, la darrera de les quals coincideix amb el neokantisme de l'Escola de Marburg i, per tant, de Cassirer. Tots aquests grups comparteixen l'actitud metodològica de l'estudi directe, sistemàtic i rigorós dels textos de Kant, com també la interpretació de la *revolució copernicana* no com una inversió de l'analogia del reflex de l'objecte al subjecte, sinó com la substitució definitiva del paradigma substancialista pel paradigma funcionalista. Això implica l'adopció de l'itinerari metafísic de la gnoseologia a l'ontologia, com també la valoració de la història de la metafísica segons que aquesta sigui críticament legítima o bé críticament il·legítima.

La intenció d'aquest article és la mateixa que la de l'anterior, tot i que aquí no figurei de forma tan explícita: reclamar la conveniència de reintroduir el neokantisme en els debats contemporanis.

Abstract

This article complements another published in a previous issue and entitled «A Notion of Ernst Cassirer (1874-1945)». It gave a general view of Cassirer's philosophy in the form of intellectual biography marked by a single characteristic: Neo-Kantism. Here a study of this term is offered, taking into account not only its content but also the philosophers identified with it.

In order to define *Neo-Kantism*, one must consider the meaning of *Kantism*: the interpretation of *Kantism* in a wider or stricter sense will determine the scope of *Neo-Kantism*. The author reaches the conclusion that only the *sensu stricto* of both terms is efficacious, since the first could refer, to a greater or lesser degree, to many currents of contemporary philosophy.

The philosophers belonging to Neo-Kantism *sensu stricto* may be divided into two groups: authors not linked to the school and those who are linked, with the intention of proving that the former do not necessarily precede the latter and that, rather, they are at times coetaneous. Nonetheless, the two divisions do overlap in certain cases. According to the particular Neo-Kantian focus, the group of authors not linked to the school is divided into three sub-groups: epistemologists, axiologists and psychologists. Epistemological Neo-Kantism has three facets: empiricism, realism and logic, the last of which coincides with the Neo-Kantism of the Marburg School and, therefore, with Cassirer. All of these groups share the methodological attitude of direct, systematic and rigorous study of Kant's texts, in addition to the interpretation of the *Copernican Revolution* not as an inversion of the reflex analogy of object to subject but rather as the definitive substitution of the substantialist paradigm by the functionalist paradigm. This means the adoption of the metaphysical itinerary of gnosology to ontology, in addition to the evaluation of the history of metaphysics according to whether this is critically legitimate or critically illegitimate.

Although less explicitly stated, the intention of this article is the same as that of the previous one: to stress the usefulness of reintroducing Neo-Kantism into contemporary debates.

Sumari

I. Introducció	III. El kantisme i el neokantisme <i>stricto sensu</i>
II. El kantisme i el neokantisme <i>lato sensu</i>	

I. Introducció

Al número anterior d'ENRAHONAR hi ha un article titulat «Notícia d'Ernst Cassirer (1874-1945)». Aquí es presenta la complementació d'aquell escrit: tenint en compte que tota l'obra de Cassirer ha de ser llegida com la d'un *neokantià*, s'ofereixen els diversos significats del terme «neokantisme», com també es fa un repàs als pensadors que poden inscriure's en cadascun dels grups que integren aquest corrent.

El terme «neokantisme» dona per suposat un altre que cal considerar per escatir el seu significat: «kantisme». Aquest pot tenir, com a mínim, dos sentits, que, per correlació amb el neokantisme, desdoblaran el significat d'aquest últim en un sentit ampli i en un sentit estricte.

II. El kantisme i el neokantisme *lato sensu*

Kantisme pot ser una manera de designar la filosofia de Kant; *neokantismes* significarà llavors *qualsevol producció filosòfica des de final del segle XVIII fins avui que prengui com a punt de partença o com a referència única, principal,*

constant o freqüent l'acceptació o el distanciament del pensament de Kant. Deixant de banda la possibilitat que aquesta definició faci extensiu el neokantisme a tota la filosofia del període esmentat, caldria considerar aquí com a mínim els factors següents: les primeres reaccions davant el kantisme, les més notables de les quals foren les de Jakob Sigismund Beck i Karl Leonhard Reinhold; l'apropiació selectiva de Schopenhauer i de Schiller; l'entusiasme idealista de la triada romàntica Fichte-Schelling-Hegel; la metodologia aplicada per Dilthey a les *Geisteswissenschaften* —ciències de l'esperit o humanitats—; les reaccions antimetafísiques dels positivistes; el reconeixement d'alguns dels més importants científics contemporanis i epistemòlegs de la metafísica com a part teòrica integrant dels seus sistemes; les reflexions fenomenològiques sobre la consciència; la peculiar fenomenologia de Hartmann; l'ontologització del subjecte crític en la filosofia de Heidegger i la seva lectura del temps com a finitud; la comunitat de diàleg que pressuposa l'hermenèutica i, per últim, allò que a III s'englobarà sota el nom de *neokantisme*. A més de l'àmbit germànic, caldria considerar també el francès, l'italià i l'anglosaxó: el personalisme relativista de Renouvier, l'idealisme absolut de Jules Lachelier, l'enfocament hegelian del kantisme d'Edward Caird, el *realisme kantian* d'Alfonso Testa, entre altres; hom no podria deixar de banda tampoc les edicions crítiques de l'obra de Kant. Obviament, aquesta definició correlativa de *kantisme-neokantisme* resulta inútil pel seu abast excessiu; en tot cas, només podria ser considerada respectivament com les de *kantisme lato sensu* i *neokantisme lato sensu*. Passem a l'altra possibilitat, que consistirà a designar com a kantisme allò que aquí ha quedat definit com a neokantisme, atorgant-li, però, una cronologia més definida.

III. El kantisme i el neokantisme *stricto sensu*

Si s'entén el *kantisme* com a *qualsevol producció filosòfica des de final del segle XVIII fins avui que prengui com a punt de partença o com a referència única, principal, constant o freqüent l'acceptació o el distanciament del pensament de Kant; neokantisme* significarà llavors una especificació del kantisme, que es concreta en l'últim terç del segle passat i el primer del corrent, i que defensa *el retorn a Kant després de la malversació romàntica del seu pensament*. Els idealistes romàntics s'apropriaren del subjecte transcendent i li tragueren la faixa crítica, convertint-lo així en un bell subjecte transcendent hipostasiat en una *Weltanschauung* poètica. El neokantisme *stricto sensu* és una reacció contra aquesta conversió: ni la *Crítica de la raó pura*, ni els *Prolegòmens*, ni la *Crítica del Judici* toleren la més mínima sospita d'aquesta ontologització. Segurament, els neokantians no haurien descarregat les seves ires contra els romàntics si aquests no haguessin reclamat per a ells la paternitat kantiana.

Aquestes definicions correspondrien al kantisme *stricto sensu* i al neokantisme *stricto sensu*.

Els alçaprens utilitzats pels neokantians *sensu stricto* en vistes al redreçament del destí històric patit per la filosofia de Kant foren els següents:

1. Metodològicament: l'estudi directe, sistemàtic i rigorós dels textos de Kant.
2. Teòricament, cal considerar dos factors:

2.1. El respecte màxim a la *revolució copernicana* proposada per Kant, el caràcter de la qual és prioritàriament gnoseològic, i no, com proposaren els idealistes, ontològic. És més, l'ontologia que es proposa està supeditada a la gnoseologia: tot objecte —si es vol, tot ésser— ho és si i només si és un objecte «conegut», és a dir, si i només si pot ser explicat com a resultat de les síntesis constructives que s'esdevenen en la correlació subjectivitat-objectivitat, sense que cap d'aquests dos elements tingui dret a l'autonomia ni a ser hipostasiat. «Que els objectes hagin de conformar-se al nostre coneixement» no suposa el privilegi del subjecte davant l'objecte, sinó de la perspectiva funcionalista davant la substancialista. L'aparell metaconceptual que serveix per explicar la dinàmica d'aquesta perspectiva és la gnoseologia crítica, que s'entén com un mètode transcendent. Aquesta és la part del kantisme que interessa al neokantisme. Ara bé, el recorregut que proposa aquesta filosofia no és només el de la gnoseologia a l'ontologia, sinó que hi ha un pas previ: l'epistemologia; passem al segon factor teòric.

2.2. Una doble convicció:

- 2.2.1. Allò que pot donar fermesa i futur al criticisme i, amb ell, a la metafísica, és la construcció d'una epistemologia sòlida, que possibilitarà una gnoseologia legítima i una metafísica legítima;
- 2.2.2. el recorregut genuïnament crític és el que es proposa a 2.2.1. i constitueix la tesi principal de la *Crítica de la raó pura* i dels *Prolegòmens*. Només la reflexió filosòfica sobre les ciències de la naturalesa i sobre les matemàtiques poden donar les pautes per una metafísica no falaç.

Atenció, però, quan diem que l'epistemologia dóna les pautes per a una metafísica legítima —no falaç— no volen dir que la gnoseologia i l'ontologia hagin de ser embotides en motllos epistemològics, sinó, simplement, que es proposa la reflexió sobre l'objectivació científica com a paradigma que possibilita l'estudi del procés constructiu de la realitat en qualsevol dels altres àmbits del saber. La prioritat gnoseològica que s'atorga a l'estudi del procés d'objectivació científica ve donada pel fet que aquesta objectivació té el grau màxim de comunicabilitat, està estretament lligada durant tot el seu procés a un referent ontològic concret, és sistemàtica i els seus primers principis són judicis sintètics *a priori*. Dit d'una manera més planera: és la candidata que ofereix menys problemes a l'hora de triar una de les vies de canalització del coneixement a fin d'estudiar-ne el procés de construcció i poder oferir un paradigma *metaformal* —i no de continguts!— a les altres.

Així, l'epistemologia només «ensenyarà» a les altres reflexions sobre les diverses possibilitats d'objectivació del coneixement (lingüístiques, ètiques, estètiques, artístiques, psicològiques, històriques, mítiques, tècniques, etc.) a

estar atentes a qüestions del tipus següent: la consideració de com es conjuguem en cada procés l'activitat determinant i l'activitat reflexionant, com hi intervé la sensibilitat i què objectiva, quins conceptes serveixen per una determinada objectivació i quin és el seu grau d'homogeneïtat o heterogeneïtat respecte al seu referent ontològic, quins són els més formals d'aquests conceptes i quins tenen més contingut, com es realitzen les síntesis entre sensibilitat i enteniment, quin paper hi juguen la imaginació i la raó, quin sistema s'estableix entre els judicis objectivants i quin grau de comunicabilitat tenen, etc.; en definitiva, les educa en el vocabulari de l'objectivació com a estricta correlació entre subjectivitat i objectivitat.

Des d'aquesta perspectiva, el neokantisme trenca els binomis «filosofia germànica = idealisme», «filosofia anglosaxona = positivisme». El neokantisme sorgeix a Alemanya, però no és idealista; per altra banda, s'acosta al plantejament positivista, per tal com reivindica la ciència com a paradigma d'allò que pot ser universalment comunicable i la pren com a model per desenvolupar altres models de la cultura. Ara bé, el neokantisme s'oposa tant a l'idealisme com a les postures més obstinades dels positivistes. Res més lluny de la intenció dels hereus del criticisme que rebutjar la *metafísica*; es tracta, contràriament, de tornar a lligar la metafísica amb el món, d'intentar que sigui meta-física en el sentit de dir coses amb sentit sobre el món. I això només ho aconseguirà si és *com a ciència*, és a dir, si té un referent ontològic concret —encara que sigui mediatitzat per tota una sèrie de funcions gnoseològiques—, si s'expressa en judicis sintètics *a priori*, si és sistemàtica i si pretén el mateix grau de comunicabilitat que un enunciat científic. Aquesta és la metafísica per la qual va batallar Kant a capa i espasa contra les banalitats de la tradició filosòfica; recordem, a aquest efecte, el títol complet dels *Prolegòmens: Prolegòmens a tota metafísica futura que podrà presentar-se com a ciència*. Davant d'aquest títol, que vol servir per defensar la K.r.V. de l'idealisme absolut, resulta sorprenent la interpretació que constata que per Kant *no* era possible la metafísica *com a ciència*, o, que en tot cas, hom ha d'interpretar únicament aquí el sentit aristotèlic de *ciència*; no hi hauria més remei llavors que plantejar-se la gnoseologia crítica com un rotund fracàs. Kant fa referència a la ciència de Newton i ofereix les eines útils per reconstruir la metafísica *com a ciència*; els neokantians, molt familiaritzats amb la ciència contemporània, recullen el relleu allà on Kant el va deixar i continuen la tasca. Cal insistir en el fet que la ciència és en aquest context un model gnoseològic que facilitarà l'estudi de la dinàmica constructiva de les altres formes de coneixement, i que en cap moment s'està proposant una metafísica amb pretensions de veritat o demostrabilitat científiques; el *com a ciència* nega implícitament que la metafísica sigui *ciència*. En aquest sentit, no fóra correcte tractar la metafísica amb la mateixa capacitat d'objectivació que la ciència, sinó que cal parlar de la capacitat *metaobjectivadora* de la metafísica: les *màximes* de la *crítica transcendental* i els *principis* de la *filosofia transcendental* són *metaobjectivants* en el sentit que suporten gnoseològicament el sistema de les objectivacions concretes, que no són res més que objectes de coneixement.

Es tracta, en definitiva, de reivindicar, des del redreçament del destí històric del criticisme i davant el positivisme, la capacitat constructiva de la metafísica, com també de defensar la seva necessitat en tots els àmbits del coneixement. L'esquema proposat per Kant a l'*Arquitectònica de la Crítica de la raó pura* serà recuperat i ampliat, tot estenent l'àmbit d'aplicació de la crítica transcendental no només a les ciències o a la psicologia transcendental —com planteja aquest text—, sinó a tots els àmbits del saber des del paradigma gnoscòlic de les ciències, és a dir, des de l'epistemologia. Cadascun d'aquests àmbits assolirà llavors *la seva filosofia transcendental*, que correspon al seu sistema de principis objectivants *a priori*; en paraules de Kant, a la seva ontologia.

Els autors que responen a l'accepció *sensu stricto* del neokantisme es poden distribuir en dos grups: els que no estan lligats a una escola i els que sí que n'estan. Com que els segons tenen un grau superior d'assimilació en la filosofia contemporània —però molt inferior al que fóra desitjable—, hom podria designar-los com a neokantians *sensu strictissimo*. Cal corregir en aquesta distribució un dels tòpics dels estudis dedicats a aquest període: el de presentar els autors que no estan lligats a escola com la *prehistòria* dels que sí que hi estan; això no és, però, sempre així, per tal com algunes de les dates s'encavallen.

1. **Autors no lligats a escola:** cal fer referència, per un banda, a quatre pensadors que tenen en comú el fet de poder ser considerats com els impulsors del neokantisme *stricto sensu*. Són autors entusiastes, amb consigna i tot: «retorn a Kant!», formulada pel neokantià-hegelià Eduard Zeller l'any 1862 a la conferència inaugural del curs a Heidelberg, i recollida per Otto Liebmann al final de cada capítol de la seva obra *Kant und die Epigonen —Kant i els epigons—* (1865). Els altres dos autors impulsen el neokantisme des d'una polèmica entorn de l'espai de la K.r.v.: es tracta de Friedrich Adolf Trendelenburg i de Kuno Fischer, que escriuen respectivament *Kuno Fischer und sein Kant —Kuno Fischer i el seu Kant—* (1869) i *Anti-Trendelenburg* (1870). L'obra de Fischer que provocà la crítica de Trendelenburg és *Kants Leben und die Grundlagen seiner Lehre —La vida de Kant i els fonaments de la seva doctrina—* (1860).

Els altres neokantians no lligats a escola es poden presentar distribuïts en tres grups temàtics:

1.a. **El grup epistemològic:** interpreta la gnoseologia de Kant des de la teoria de la ciència. S'hi poden distingir tres subgrups segons les opcions gnoseològiques amb les quals es faci aquesta lectura:

1.a.1. **Els empiricistes:** defensen la validesa de la ciència respecte als fenòmens i no respecte a les coses; cal entendre «empiricista» com a correlatiu de «realista». Dos noms prenen aquí especial significació. El primer és el d'un físic-filòsof, exponent de la ínitima relació que s'establí en el context neokantià entre filosofia i ciència: es tracta de Hermann L. F. von Helmholtz, que

interpretà el subjecte del criticisme en un sentit psicofisiològic, des de l'estudi de la percepció de l'espai i la consciència del temps; els *a priori* s'entenen com a *normes metòdiques* de manipulació de la realitat. L'obra que recull amb més intensitat aquestes reflexions són els pòstums *Schriften zur Erkenntnis Theorie —Escrits sobre la teoria del coneixement—*, (1921; von Helmholtz va morir el 1894). L'altre nom important dins d'aquest grup és el de F. A. Lange, que, tot i que en un cert sentit pot ser inclòs com a representant de l'escola de Marburg; car hi va fer classes des de 1872 fins a la seva mort (1875), en realitat la seva aportació al neokantisme va tenir lloc abans d'aquest període i no del tot d'acord amb el que després seria la filosofia de Marburg; igual que von Helmholtz, proposa una lectura psicofísica del subjecte transcendental. El neokantisme de Lange es fa palès sobretot a *Die Geschichte des Materialismus und Kritik seiner Bedeutung in der Gegenwart —La història del materialisme i la crítica de la seva significació en el present—* (1866), i a *Logische Studien. Ein Beitrag zur Neubegründung der formalen logik und der Erkenntnistheorie —Estudis lògics. Contribució a la nova fonamentació de la lògica formal i de la teoria del coneixement—* (1877).

- 1.a.2. Els **realistes**: defensen la substitució en el procés gnoseològic de la *cosa-en-si* per l'objecte cognoscible. Cal ressaltar aquí els noms d'Alois Riehl i del seu deixeble Richard Höningwald, que intenten una mena de síntesi entre el neokantisme i el positivisme, i contribueixen fortament a la presentació de la ciència com el paradigma gnoseològic davant les altres formes de coneixement, com es veu a *Der philosophische Criticismus und seine Bedeutung für die positive Wissenschaft —El criticisme filosòfic i la seva significació per a la ciència positiva—* (1876-1887) i a *I. Kant* (1904), obres de Riehl, com també a *Beiträge zur Erkenntnistheorie und Methodenlehre —Contribucions a la teoria del coneixement i a la doctrina del mètode—* (1906) i a *Geschichte der Erkenntnis theorie —Història de la teoria del coneixement—* (1933), obres de Höningwald.
- 1.a.3. Els «**lògics**», com acostuma la tradició a qualificar l'escola de Marburg, per tal com treballen des de la reivindicació de la filosofia crítica com a mètode transcendental i des de la proposta del subjecte transcendental com a funció lògica objectivant. Aquest punt s'especificarà en l'apartat dedicat als autors lligats a escola.

- 1.b. El **grup axiològic**: rep aquest nom per tal com, tot i que no abandona la perspectiva gnoseològica, sí que s'allunya de l'enfocament epistemològic per donar una preponderància al tema dels valors i la seva

projecció en la filosofia de la cultura. La majoria dels autors que poden englobar-se en aquest grup pertanyen a l'escola de Baden; així doncs, aquest punt també serà especificat a l'apartat dedicat als autors lligats a escola.

- 1.c. **El grup psicològic:** interpreta l'*a priori* de Kant des d'aquest punt de vista. Els dos noms més coneguts són el de Jakob Friedrich Fries, amb *Neue Kritik der Vernunft — Nova crítica de la raó —* (1807), i Leonard Nelson, continuador de la tasca de l'anterior, amb molts articles als *Abhandlungen der Fries'schen Schule — Publicacions de l'escola de Fries —*, el més representatiu dels quals segurament és «Die Kritische Methode und das Verhältnis der Psychologie zur Philosophie» —«El mètode crític i la relació de la psicologia amb la filosofia»— (1904).
2. **Autors lligats a escola.** Cal entendre aquí «escola» com un lloc geogràfic irradiador d'una determinada proposta filosòfica, no com un grup tancat d'autors. De fet, per una banda, alguns dels noms que s'esmentaran aquí van tenir només una vinculació breu amb el lloc esmentat, i àdhuc van depassar algunes de les propostes principals; per una altra, els deixebles «indirectes» fan que aquestes escoles sobreixin llargament la seva ubicació que, tanmateix, resulta còmode per a l'estudi. Quan es parla d'*escoles neokantianes* cal fer referència a l'Escola de Marburg i l'Escola de Baden.

2.1. **L'escola de Marburg:** va dominar el panorama intel·lectual de l'Alemanya de finals del segle XIX i principi del XX. El neokantisme d'aquesta escola ha estat qualificat més amunt com *neokantisme epistemològic-lògic*; això vol dir que la seva tasca es concentrà bàsicament —tot i que no únicament— en la reivindicació de l'epistemologia kantiana com una proposta de mètode transcendentat d'objectivació. Una tríade de pensadors constitueix el cos d'aquesta escola, que, a més a més, va tenir molts deixebles il·lustres. Aquesta tríade és habitualment al·ludida segons les caracteritzacions de mestre, professor i deixeble.

El paper del «mestre» correspon a Hermann Cohen, que exercí a Marburg —on va succeir Lange— des del 1876 fins al 1912; sembla que no només fou el «mestre» en sentit teòric, sinó també caracterial: alguns crítics l'anomenen «el profeta», per l'entusiasme amb què defensava les seves tesis davant els alumnes i davant tot aquell que volgués discutir-les. Les seves classes continuaven fora de l'aula, en tertúlies amb els deixebles més propers. Els seus escrits sobre Kant eren coneguts i citats arreu, per bé que sovint incompresos i desatesos per mor del seu rigor i la seva dificultat. Cohen lligà íntimament la *Crítica de la raó pura* amb la teoria de la ciència a la seva obra *Kants theorie der Erfahrung — La teoria de Kant de l'experiència —*. La lectura del criti-

cisme que s'hi proposa, amb intenció de defensar-lo de l'idealisme absolut, és el d'una gnoseologia rotundament construïda des de l'epistemologia. El que el «mestre» volia era deslligar d'una vegada per totes el subjecte transcendental de qualsevol possibilitat d'ontologització i àdhuc de psicologització, i reivindicar-lo en la més genuïna significació crítica: com un conjunt de funcions gnoseològiques necessari com a metallenguatge per descriure l'objectivació de la realitat, és a dir, la construcció de l'objecte. Això implica la insistència en la perspectiva de la més estricta correlació entre el subjecte i l'objecte, termes en cap moment absoluts, sinó sempre relatius al nivell gnoseològic on es trobin. Es tracta de recordar la insistència de Kant en el seu rebuig a l'idealisme, i de la reivindicació del *criticisme* no com una *doctrina*, sinó com un *mètode* de descripció de la construcció de la realitat; aquesta és l'única manera possible segons Cohen de romandre fidel i de portar a les seves últimes conseqüències la *revolució copernicana*. Des d'aquesta perspectiva, l'única metafísica possible és precisament la que resulta d'estudiar la correlació subjectivitat-objectivitat en la tasca de l'objectivació, és a dir, en la construcció d'un món, en aquest cas, físic; filosofia és, en aquest sentit, sinònim de «mètode transcendental». Això no vol dir, però, que els interessos de Cohen es limitessin a l'epistemologia i la gnoseologia; també escriví sobre temes d'ètica, religió i estètica.

Si Cohen fou el «mestre» del grup, Paul Natorp fou l'encarnació perfecta del «professor» universitari, menys entusiasta però més rigorós i pot ser acadèmicament més efectiu que el seu company. Professor a Marburg des de 1892, fou qui féu extensiva la reivindicació coheniana del *criticisme* com a mètode transcendental d'objectivació a altres àmbits de la cultura, defensant aquest mètode com l'únic capaç de mostrar com es formen lògicament els conceptes objectivants de les diferents formes culturals. Natorp es va dedicar especialment a la pedagogia, però també a l'ètica, a la política, a la religió i a la psicologia —insistent constantment en la distinció entre aquest saber i la gnoseologia—, però sense perdre mai de vista l'epistemologia com allò que havia de servir de paradigma gnoseològic. Les obres més significatives respecte a la seva aportació a l'escola de Marburg són *Die logischen Grundlagen der exakten Wissenschaften —Els fonaments lògics de les ciències exactes—* (1910), els articles publicats als *Kant Studien*, d'entre els quals cal destacar «Kant und die Marburger Schule» —«Kant i l'escola marburgiana»— (1912) així com *Philosophische Systematik —Sistemàtica filosòfica—* editada pòstumament per Gadamer (1958). Cal recordar a més a més el seu estudi sobre Plató, *Platons Ideenlehre. Einführung in den Idealismus —La doctrina de les idees de Plató. Introducció a l'idealisme—* (1903), on interpretà les idees platòniques des d'una concepció lògica i transcendental, apropant-les a la gnoseologia crítica mentre descobria els elements platònics del kantisme.

Cassirer fou el gran deixeble de Marburg, el gran transmissor de l'esperit de l'escola que, sense ell, no hagués adquirit la dimensió d'una filosofia global, atenta no només a l'epistemologia, sinó també als discursos sobre altres formes culturals a més a més de la ciència. Des del seu tarannà profundament respectuós amb la tradició i alhora molt original en la incorporació dels avenços en els estudis científics, sociològics, històrics, estètics, tècnics, etc., el filòsof de les formes simbòliques aconseguí obrir definitivament el criticisme a totes les formes de coneixement i realitzar-lo com allò que des dels seus inicis havia volgut ser: una *antropologia transcendental*. No abandonà mai la consideració de l'epistemologia com a model gnoseològic d'aplicació del mètode transcendental i, per tant, cal que sigui considerat com un neokantià de Marburg durant tota la seva vida.

Els crítics que estudien aquest període insisteixen molt més en la influència que exercí Cohen sobre Cassirer que no pas en la que pogué exercir-hi Natorp; aquesta, però, no ha de ser menyspreada, car sens dubte el deixeble va assimilar i culminar l'apertura del criticisme cap a altres àmbits que no fossin els estrictament científics que ja inicià el seu professor, com també la tendència a lligar íntimament sistematitzat i història. A més a més, comparteixen l'entusiasme per l'estudi de l'obra cartesiana; hom pot trobar en el *corpus* dels dos pensadors títols a aquest respecte sorprenentment semblants.

A l'hora de contextualitzar Cassirer en l'àmbit del neokantisme, cal tenir present que no només s'ha d'explicar des de la perspectiva marburguiana, sinó que hom també ha de tenir present la seva atenció a les altres varietats: els vells neokantians llançant el crit de batalla, l'adequació del criticisme a la ciència de von Helmholtz, la reflexió sobre la cosa-en-si dels realistes, com també la psicologització dels *a priori* kantians per part de Fries i Nelson; els seus lligams intel·lectuals amb l'Escola de Baden són també considerables i giren entorn de l'atenció a Hegel i a l'axiologia, i de l'adopció crítica de la tasca de la filosofia de la cultura.

L'escola de Marburg tingué altres deixebles il·lustres que, tot i que quedaren considerablent influïts per aquesta escola, no han de ser-ne considerats com a membres; la seva vinculació varia tant respecte al temps que s'hi van estar com al ressò que l'escola tingué a les seves obres. Abans de Cassirer trobem Kurt Lasswitz, August Stadler, Karl Vorländer, Franz Staudinger, Rudolf Stammler; en un període més o menys contemporani a l'estada de Cassirer a Marburg es poden citar els noms d'Albert Görland, Arthur Buchneau, Dimitry Gawronsky, Heiz Heimsoeth, Benzion Kellermann, Jacob Horowitz, Hermann Leder, Ortega y Gasset, Wladyslaw Tatarkiewicz y Nicolai Hartmann.

- 2.2. L'Escola de Baden (o «Escola de Heildelberg», o «Escola del sud d'Alemanya» o «Escola del sudoest d'Alemanya») Més amunt aques-

ta escola ha quedat lligada al *neokantisme axiològic*, mentre que la de Marburg quedava designada com el *neokantisme epistemològic-lògic*. Això no vol dir que Baden s'oposés a la consideració de l'epistemologia com a paradigma gnoseològic, però sí que el centre d'atenció es desplaça cap a la qüestió dels valors interpretats des de les *Kulturwissenschaften*; hom podria parlar de *filòsofs de la cultura*, alguns dels quals van adoptar una actitud més idealsita que els de Marburg, per tal com presten gran atenció a Hegel. L'axiologia es converteix en la preocupació fonamental, però sempre des de la perspectiva crítica: els valors són considerats com a condicions de possibilitat del coneixement, com a transcendentals en el sentit kantian, tant en les ciències naturals com en les culturals; aquesta escola pretén escatir-ne els de validesa universal. Els representants més coneguts són Wilhelm Windelband, que es considera l'iniciador de l'escola, i el seu deixeble Heinrich Rickert. Tots dos es dedicaren a la filosofia de la història específicament i a la filosofia de la cultura en general, tractant de cercar els fonaments per a la comprensió de l'estructura de les dues des d'una perspectiva crítica. Windelband treballa sobretot la metodologia per a l'estudi dels diferents tipus de ciència, i divideix les ciències en nomotètiques —que s'ocupen de les lleis correlatives a individus que es defineixen i s'agrupen per aquestes lleis; corresponen a les ciències de la natura— i idiogràfiques, que són les culturals; la psicologia participaria de totes dues. Les obres més significatives en aquest respecte són *Lehrbuch der Geschichte der Philosophie* —Manual de la història de la filosofia— (1892), *Geschichte und Naturwissenschaft* —Història i ciència natural— (1894) i l'article «Kulturphilosophie und transzendentaler Idealismus» —«Filosofia de la cultura i idealisme transcendental»— (1910). Rickert, per la seva banda, parla de ciències generalitzants —l'objecte de les quals correspondria al de les ciències naturals— i individualitzadores —l'objecte de les quals correspondria al de les ciències culturals—; es tracta, però, novament, d'una divisió metodològica i no ontològica: un objecte pot ser tractat de les dues maneres. Com el seu mestre, tracta de trobar els valors universals en tots dos tipus; la filosofia, entesa com un saber sistemàtic que estudia les categories gnoseològiques de cadascuna de les ciències, pot ajudar a trobar aquests valors i a defensar-los de l'intuicionisme de la fenomenologia i del dogmatisme de l'escepticisme. Les obres on es reflecteix tot això són *Der Gegenstand der Erkenntnis* —L'objecte del coneixement— (1892), *Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft* —Ciència de la cultura i ciència de la naturalesa— (1899), *Die Probleme der Geschichtsphilosophie* —El problema de la filosofia de la història— (1907), *System der Philosophie* —El sistema de la filosofia— (1921), *Kant als Philosoph der modernen Kultur* —Kant com a filòsof de la cultura moderna— (1924), *Die Heildelberg Tradition in der deutschen Philosophie* —La tradició de Heildelberg en la filosofia alemanya—

(1931), *Grundprobleme der Philosophie, Metodologie, Ontologie, Anthropologie* — *Problemes fonamentals de la filosofia, metodologia, ontologia, antropologia*— (1934).

Altres noms que cal tenir en compte en parlar de l'Escola de Heidelberg són els de Bruno Bauch, Emil Lask, Georg Mehlis i Richard Kroner i Max Weber en va rebre una influència notable.